

Rapport til Sametinget:

Restaurering av utedo og restanser i Ner-Kaperdalen
2019 – 2022

Vi viser til søknad av 15.02.2019 og tilsagn av 23.04.2019 med ref. 19/969 – 3

Arbeidsplan og prosjektperiode

Arbeidet i Kaperdalen i denne prosjektperioden har tatt fire sesonger. Det var ikke i samsvar med planen, men på grunn av koronapandemien ble vi som mange andre rammet av en del utsettelse på flere av våre prosjekter. Utedoet hadde da arbeidet i Ner-Kaperdalen startet i 2013 falt sammen. Alt av bygningsmasse ble sikret og lagret som grunnlag for gjenoppbygging. Bygningen ble gjenoppbygd og restaurert på Stonglandseidet på Sør-Senja, for så å bli satt opp i Kaperdalen. Dette er noe som vi har hatt positiv erfaring med når vi jobbet med neverskjåen i Ner-Kaperdalen. Dette er noe som tar litt tid, men som gir et bedre resultat etter vår mening. Vi ser også fordelene med bruk av håndverker som også er ansatt i museet i forhold til vedlikehold og bygging av kunnskap over lengre tid. På denne måten har

vi hatt aktivitet over lengre tid og blitt mer kjent med plassen og de mange som er innom stedet.

Bilde fra Ner-Kaperdalen med utedo fra 1998 (Foto: Midt-Troms Museums arkiv)

Restaurering av utedo

Utedoet er et lite stavlinebygg med sneband fra syll til stav. Bordkledningen er av korte bord i tre og fire raster. Taktro fra lina til mønsås. Disse er av hoggede bor. Taket er tekket med never og torv. Røysverket er av rund bjørk. Torvhall er kløyvd bjørkestokker og torvhallskroker er av einer.

Da restaureringsarbeidet i Ner-Kaperdalen startet i 2013 var utedoet falt sammen. Vi sikret og lagret det som var igjen av bygningen som grunnlag for gjenoppbygging. Det tok litt tid før vi fikk startet restaureringa av bygningen med tanke på diverse restanser på boligammen, neverskjåen og fjøsgamme/rislae. Koronapandemien har også vært en årsak til en litt forsinket oppstart av prosjektet. Nå er utedoet totalrestaurert og gjenoppbygd i Ner-Kaperdalen. Det ble valgt å dokumentere, merke deler som kunne gjenbrukes og lagre de på museet. Bygningen ble rekonstruert på Stonglandseidet, tatt ned igjen og transportert til Kaperdalen for gjenreisning. I byggeprosessen har vi lagt vekt på størst mulig gjenbruk av materialer. Etter at rekonstrueringen av utedoet var startet dukket det opp nye ukjente bilder hos museet av det gamle utedoets østvegg. Dette gjorde at arbeidet med utedoet ble noe mer krevende med tanke på konstruksjonen, og vi måtte bruke noe mer ressurser på utedoet enn det som først var tenkt for å få det rekonstruert etter det gamle bygget.

Fjøsgamme og rislae

Fjøsgammen er en stavgamme bygget i bjørk. Den har nærmest «telttak»-konstruksjon med en midtsperre. Gammen er koblet sammen med en rislae (stavlinebygg) som kan ha hatt et sheltersystem for bjørkeraiene på veggene som holder på riset. Det måtte gjøres noen omprioriteringer av gjøremålene på fjøsgammen/rislaen på grunn av at konstruksjonen på bygningen er mye dårligere enn først antatt. Sommeren 2022 har også konstruksjonen seget mye i den ene retningen på grunn av en svært regnfull sommer. Derfor har arbeidsinnsatsen på bygningen vært retta mot sikringstiltak i påvente av en ny søknad om istandsetting av bygningen. Vi har produsert nytt vindu til fjøsgammen som vil settes inn etter at bygningen har fått en større restaurering. Bygningen er nå sikret og stivet av slik at konstruksjonen tåler snømassene som vi kommer vinteren 2022/2023.

Boliggamme og neverskjå – restanser

Boliggammen er en stavgamme av bjørk med endesperrer og åser. Det er en restaurert gamme som ble satt opp rundt 1950. Den ble restaurert første gang på 1980-tallet. Vi har ved hjelp av Sametinget fått gjort et stort løft av denne gammen de senere årene. I denne prosjektperioden lå det i planen noen restanser som skulle gjøres på boliggammen. Det er tilført ny torv til taket på både skjådel og gammedelen av bygningen. Vi har også ferdigstilt koblingen mellom skjå og gamme, og fått etablert en mer sikker ovn i boliggammen. Denne skal kobles til på en forsvarlig måte med tanke på brannvern. Vi har også fått etablert en mer sikker ytterdør med et håndtak i en tidsriktig utførelse.

Den markesamiske boplassen i Ner-Kaperdalen

Mål i søknad – resultater – oppsummering

Hovedmål i prosjektperioden var vedlikehold/restaurering av den gamle utedoen på den samiske boplassen i Ner-Kaperdalen i Senja kommune, samt gjøre en del restanser på boliggammen, skjå og fjøsgamme/rislae. Dette mener vi er gjennomført, men vi har måtte endre noen prioriteringer i løpet av perioden. Dette var på grunn av at det både dukket opp ny dokumentasjon på utedoets østvegg som innebar en mer krevende konstruksjon enn det

som først var tenkt, samt at vi avdekket større restaureringsbehov på fjøsgammen med rislae enn antatt.

Målene for håndverket på utedoet har vært å gjøre det som det var gjort med de materialene som har vært brukt. I dette tilfellet ble det bortimot bare brukt rund bjørk. Det har også vært et mål om å erstatte bygningsdeler bare der det har vært nødvendig. Vi har også dokumentert nye bygningsdeler ved fotografering. Det har også vært gjort en del restanser på boliggamme og skjå som hovedsakelig går på tilføring av ny torv, ferdigstilt kobling mellom skjå og gamle og etablert en mer sikker ovn.

Bygningene i Ner-Kaperdalen representerer tidsperioden etter andre verdenskrig, og er bygget med teknikker og materialer som også representerer denne tiden. Med dette arbeidet er vi i stand til å ha faste åpningstider i perioder, og vi vil være i stand til å gjennomføre arrangementer. Gjennom samarbeid med blant annet Senja Sameforening har vi også fått etablert mer jevnlig tilsyn og en samarbeidspartner som har lyst å arrangere aktiviteter sammen med oss. Vi ønsker fremover å arbeide mot informasjonsskilting som grunnlag for bruken av landskapet og de to boplassene som friluftsmuseum i tillegg til mer faste åpningstider. Den markesamiske gården og museumsanlegget i Kaperdalen er nå såpass på stell at vi også er i gang med skjøtselsplaner for kulturlandskapet. Dermed vil området til slutt fremstå som et helhetlig kulturmiljø.

Midt-Troms Museum, 05.10.2022

Truls Nilsen
Konservator, kulturhistorie/adm
Midt-Troms Museum

Helge N. Nilssen
Museumshåndverker
Midt-Troms Museum

Foto:
Restaurering av utedo

Arkivfoto av utedoet i Ner-Kaperdalen

Utedoet var rast sammen når vi begynte restaureringsarbeidet i Kaperdalen i 2013

Vi bearbejdet materialene, og satte opp bygget på Stonglandseidet på Sør-Senja før vi tok det ned igjen, og flyttet det til Kaperdalen.

Gjenoppbygging i Ner-Kaperdalen

